

EIGEN RECHTER

Jan Terlouw

Eigen rechter

LEMNISCAAT ROTTERDAM

Derde druk, 2012

Omslag: Roelof van der Schans

© Lemniscaat b.v. Rotterdam 1998

ISBN 978 90 5637 154 8

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, geluidsband of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Druk: HooibergHaasbeek, Meppel

Dit boek is gedrukt op milieuvriendelijk, chloorvrij gebleekt en verouderingsbestendig papier en geproduceerd in de Benelux waardoor onnodig milieuverontreinigend transport is vermeden.

Het was de dag dat de rechter uitspraak zou doen.

Twee jaar en een maand zaten ze daar al op te wachten. Juridische molens malen langzamer dan windmolens bij windkracht één. Verdaging. Vertraging. Uitstel. Nader onderzoek. Het waren termen waar het hele gezin deskundig in was geworden. Maar nu scheen er niets meer tussen te kunnen komen. Lusteloos zaten ze aan het ontbijt, vader, moeder en Justus.

De telefoon rinkelde. Ze keken elkaar aan. Toch uitstel?

‘Yvonne,’ zei vader. ‘Wedden?’

Justus stond op. Zestien jaar, donker, bijna zwart haar en bruine ogen waarmee hij de wereld om zich heen oplettend opnam. Door zijn indringende blik leek hij iemand met wie je geen ruzie moest maken, maar in de regel was hij zeer vredelievend.

‘Het *is* Yvonne.’

Vader nam de hoorn over.

‘Om tien uur. (...) Ik zal je direct bellen, of moeder zal het doen, als ze me opsluiten. (...) Je weet het nooit. (...) Zakjes plakken schijnt niet meer de gewoonte te zijn, maar anders krijg je beslist een stapel van me, in vijf verschillende kleuren. (...) Ja, Boudewijn is prima, ik heb goede moed. (...) Tot zaterdag. (...) Zal ik doen.’

Groeten van Yvonne. Ze leeft mee.’

‘Van minuut tot minuut, dat weet ik zeker,’ zei moeder.

Ze kauwden op hun bruine boterham met kaas, met trage bewegingen. Zelfs vader, die gewoonlijk kauwde met het tempo

van een moderne drukpers. Daarbij gingen zijn kaken niet alleen op en neer, ze maakten ook nog een rollende beweging. Het zag er zeer energiek uit, zelfs een beetje bedreigend. Als Justus soms, in gedachten weggedwaald, zijn vork en zijn kaken liet rusten, deed een blik op de malende mond van zijn vader hem opschrikken. Dagdromen is nietsdoen, scheen die actieve mond te zeggen. Maar nu vergat zelfs vader af en toe de volgende hap te nemen. Nu staarde zelfs hij tussen twee slikbewegingen door even voor zich uit.

De stilte was onnatuurlijk. Vader zat altijd vol grappen en verhalen. Ook over zijn rechtszaak had hij de afgelopen jaren vaak komische opmerkingen gemaakt. 'Het is wat om met een crimineel aan tafel te zitten,' had hij gisteren nog gezegd.

Moeder was wat stiller van aard. Ze at bedachtzaam, en veegde om de paar happen haar mond af met een servet. Dat gebaar werd meestal gevolgd door het nemen van een slokje thee. Of nam ze eerst thee en veegde daarna haar lippen af? Ineens wist Justus dat niet meer, terwijl hij het honderden malen had gezien. Hij lette even op. Juist, eerst het servet, dan de thee.

Toch was zijn moeder ook niet op haar mondje gevallen. Wel op haar stuitje trouwens, reden waarom ze op een opgeblazen rubberband zat.

Dat was gisteren gebeurd, toen ze gehaast de trap af kwam en een losliggende roe haar snelheid nog had vergroot. Bonkend met haar zitvlak van tree op tree was ze beneden aangeland, waar vader en Justus waren komen aansnellen, te laat om haar te kunnen helpen, en aanvankelijk in tweestrijd of ze moesten lachen of beklagen. Ze hadden gauw begrepen dat beklagen op z'n plaats was, want ze had zich flink bezeerd.

'Denk je dat je het straks in de rechtszaal kunt uithouden, op die harde stoelen?' vroeg vader.

'Jawel. Ik neem een kussentje mee.'

‘Zo lang zal het overigens niet duren.’

‘Daar geloof ik niet meer in.’

Justus nam een krentenbol. Jam er op, of boter, of allebei? Hij kwam er niet toe dat vraagstuk tot een oplossing te brengen. Zijn gedachten waren alweer elders en hij beet ongeïnteresseerd in het droge broodje. Stel dat zijn vader inderdaad werd veroordeeld, dat hij een jaar of meer de gevangenis in moest. In het begin, een paar jaar geleden, was hij vier dagen vastgehouden op het politiebureau. ‘Om beschikbaar te zijn voor het onderzoek,’ hadden ze gezegd. *Voorarrest* had er in de krant gestaan. *In verband met de affaire Molenhoek is J.H.V. te Stoutendam in voorarrest genomen.* ‘Niks aan de hand,’ had vader gezegd, toen hij na vier dagen die ze in afschuwelijke spanning hadden doorgebracht, monter het huis weer binnenstapte. ‘Misverstand. Verdachtmakingen. Ik ben zo onschuldig als een pasgeboren kind. Horen we nooit meer iets van.’

Tijdens het vooronderzoek en in de verschillende fasen van het proces had hij steeds in dezelfde geest gesproken. ‘Ik heb niets gedaan wat in strijd is met de wet. Ze zullen me met excuses laten gaan, let maar op.’

Ook zijn advocaat, Boudewijn de Geus, was voortdurend optimistisch geweest. ‘Ze hebben geen poot om op te staan,’ was zijn geliefde uitdrukking. ‘Hoogstens leunen ze op hun ambtelijke ellebogen.’ Deze meester De Geus liep al tegen de vijftig, maar hij stond erop dat Justus hem Boudewijn noemde. Het was zijn manier om de strijd aan te gaan met het ouder worden. Hij had het geprobeerd met jeugdige bloesjes, met uitbundige dassen, met potsierlijke bezoeken aan een disco, allemaal tevergeefs. De laatste jaren ontwikkelde zich een buikje waar vroeger strakke spieren de boel in toom hadden gehouden. Dat verschaftte hem een zekere waardigheid. In ieder geval paste het beter dan zijn vroegere jongensachtige lichaam onder de ouder wordende kop

vol grijs haar. Hoe dan ook, hij scheen een kundig jurist te zijn. Maar als het toch anders uitpakte? Als vader de bak indraaide? Hield hij dat uit? Kwam hij dan tussen moordenaars en verkrachters te zitten, kerels met misdadige vuisten waar ze het liefst gezichten mee in elkaar slaan? Je zag dat in films over gevangenissen. Opgesloten zitten was één ding, moeten vertoeven tussen kerels met angstaanjagende tronies die onguere dingen met je willen doen was nog veel erger. Zijn vader was allermint een krachtpatser. Vroeger dacht Justus dat hij de sterkste man van de wereld was, maar dat oordeel kwam door gebrek aan vergelijkingsmateriaal. Nu was hij zelf al sterker dan zijn vader. Sterker in lichamelijk opzicht. Dat was onlangs nog gebleken, toen ze vriendschappelijk vochten om een tennisracket. Als er met de tong moest worden gestreden was Justus nergens.

En hoe moest het met hen? Zou er nog wel inkomen zijn? Waarschijnlijk wel. Vader had altijd gezorgd dat er geen gebrek was. Hij strooide geld rond met het gemak waarmee een regenwolk zijn druppels eruit gooit. En hoe zouden ze op school reageren? Toen met het voorarrest hadden ze niks gezegd. Ze hadden een beetje gek naar Justus gekeken, maar dat was wellicht meer in zijn verbeelding geweest dan in werkelijkheid.

‘Justus zit erover te piekeren hoe het moet als ik straks moet zitten, zitten brommen,’ zei vader.

Justus glimlachte bleekjes.

‘Geen zorgen, stamhouder. Ik word vrijgesproken, daar is geen twijfel aan. Vanmiddag is het allemaal voorbij, finito. Vanavond gaan we lekker eten in het visrestaurant.’

Zou moeder er ook zo over denken? Ook zij was in gedachten verzonken. Maar ze schudde even met haar hoofd en zei: ‘t Wordt tijd. Einde maaltijd.’

Met z’n drieën ruimen ze de ontbijtboel weg, de een nog gedienstiger dan de ander. Er zijn momenten dat iedereen ernaar

streeft de heiligen naar de kroon te steken. Er waart een collectieve wens rond om niets verkeerd te doen. Met liefde heeft dat weinig te maken, het komt voort uit iets anders, kwetsbaarheid, je geen houding weten te geven.

Ze reden naar het gerechtsgebouw. Op de trappen die naar de indrukwekkende ingang leidden, ontmoetten ze Boudewijn de Geus die moeder kuste, Justus een hand gaf en daarna een arm om vaders schouder legde en hem vertelde hoe goed de zaak ervoor stond.

Ze gingen naar binnen en volgden De Geus naar een zaaltje dat er uitzag als een vertrek in een cultureel centrum. Je zou je goed voor kunnen stellen dat het bestuur van de voetbalvereniging SZmO (Stoutendam Zet 'm Op) hier vergaderde. Er hing een portret van de koningin, dat was het enige officiële voorwerp dat er was te vinden. Justus had zich een veel indrukwekkender ruimte voorgesteld, met ouderwetse hoge stoelen, donkere betimmering, engeltjes tegen het plafond. Kortom, iets wat aan een plechtig verleden doet denken. Bij de eerdere zittingen was hij nooit geweest, zijn vader had dat niet gewild. Hij had de zittingen waarin zijn zaak werd behandeld, weggewuifd als niet van belang zijnde, zoiets als het afhalen van een paspoort.

Het zaaltje was nagenoeg leeg. Ze zochten plaatsen in het gedeelte dat voor het publiek was bedoeld. De Geus was ineens verdwenen. Er druppelden nog een stuk of tien mensen binnen. Niemand zei iets.

Was dit nu een rechtszaal? Werd hier RECHT gesproken, op grond van de WET? Gingen vanuit dit onbeduidende zaaltje mensen voor jaren de gevangenis in, om te boeten voor misdaden begaan tegen de gemeenschap? Justus kon zich daar geen voorstelling van maken. De omgeving deed hem denken aan de lezing die ze eens hadden gehoord in een achterzaaltje van een dorpshuis, waar niet meer dan twintig mensen op af waren ge-

komen en waar de afwezigen na afloop gelijk bleken te hebben gehad.

Nee kijk, er veranderde toch iets. Het werd plechtiger. De advocaat kwam binnen, nu gehuld in toga, en meteen daarop kwamen uit een zijdeur drie rechters, ook in toga, die plaats namen aan de lange tafel voorin, hun gezicht naar het publiek. Twee vrouwen en een man waren het, veel jonger dan Justus zich had voorgesteld, zo te zien jonger dan De Geus.

Er kwam nog een man in toga aanlopen, met driftige pasjes. Hij had een stapel papieren onder zijn arm en hij ging zitten aan een tafeltje dat haaks stond op de tafel van de rechters.

‘De officier van justitie,’ fluisterde vader.

Er was ook een tafeltje waaraan een meneer in burger zat en die zei met luide stem: ‘Aan de orde is de zaak van de Staat versus Jan Hendrik Verdaasdonk.’

De Geus wenkte. Vader stond op en ging naast hem zitten, vooraan. De middelste rechter, een mevrouw met kort haar en een brilletje, nam het woord. Haar stem was hoog en weinig plechtig. Ze zei niet ‘u hebt’, zoals het volgens moeder hoorde, maar ‘u heeft’.

Justus probeerde te volgen wat ze zei. Dat viel niet mee. In het begin lukte het nog wel. Ze vatte samen waar het over ging, namelijk over de verkoop van grond in het gebied dat bekend stond als de Molenhoek, waar intussen een honderdtal woningen was gebouwd. Daarna ging het over transacties, manipulaties, overdrachten, financieringsconstructies. Justus raakte de draad kwijt. Zijn gedachten dwaalden weg, naar televisieseries over rechtspraak die hij altijd precies begreep, naar ouderwetse rechtspraken waarbij de rechters pruiken droegen, naar zijn zusje Yvonne die advocaat aan het worden was.

Uit zijn ooghoeken keek hij naar zijn moeder. Ze zat rechtop, een kussentje onder haar niet geringe popo. Ze voerde al jaren

een ongelijke strijd tegen het fenomeen uitdijen, niet geholpen door haar slanke echtgenoot, die als het onderwerp ter sprake kwam zei dat hij het wel leuk vond als er veel van haar was. Zowel zij als vader luisterden gespannen naar de woorden die de rechter oplas. De advocaat luisterde ook goed, leek het, maar in zijn rug zat minder spanning. De officier van justitie speelde met een goudkleurig pennetje.

‘..., zodat de rechtbank besluit tot vrijspraak,’ eindigde de rechter.

De Geus zwengelde aan vaders hand en moeder trok Justus naar zich toe om hem te kussen. De rechter zei dat de zitting gesloten was, waarna ze met haar beide collega’s afmarcheerde door het zijdeurtje. Moeder sprong op, greep naar haar stuitje, ging weer zitten, kwam daarna voorzichtiger overeind, strompelde naar vader en drukte hem plat. Daarna kuste ze De Geus, Justus omhelsde zijn vader, kortom, er was een klein feestje van vier mensen. De officier keek zuur. Met zijn driftige pasjes liep hij langs hun groepje en snauwde tegen de advocaat dat die nog wel zou horen of hij in hoger beroep ging.

‘Dat zou me verbazen, mijn waarde,’ zei De Geus.

Ze liepen het zaaltje uit, de trappen af, naar de kroeg aan de andere kant van het plein. Vader had weer het hoogste woord.

‘Ik wist het,’ zei hij. ‘Je bent een kei, Boudewijn. Je wordt een hele grote. Ik zal nooit je pleidooi van veertien dagen geleden vergeten. Dat was magistraal. Zag je het gezicht van de officier? Ouwe chagrijn. Hij had nooit aan de zaak moeten beginnen. Nou jongen, wat zeg je ervan? Zie je nou wel dat je ouwe heer onschuldig is? Er zit weinig criminaliteit in de familie. Eerst even Yvonne bellen.’

Hij verdween in de telefooncel bij de uitgang.

‘Wat ben ik opgelucht,’ zei moeder. ‘Eerlijk gezegd was ik er helemaal niet gerust op.’

‘Het recht heeft gezegevierd,’ constateerde De Geus.

Vader kwam terug, handenwrijvend, vergenoegd.

‘Yvonne was in de wolken. Ze komt het weekend. Ik heb gezegd dat ze vanavond op mijn kosten moet gaan eten met Bart. Heerlijke meid, die Yvonne. Dat wordt ook een goeie, Boudewijn, let op m’n woorden. Ze had deze uitspraak voorspeld, precies op grond van de argumenten die de rechter aanvoerde.’

Ze dronken champagne. Ze maakten grappen en lachten. Ze deden de officier van justitie na. Later thuis, belden ze familie en vrienden, het was een feestdag van jewelste. ’s Avonds aten ze met een tiental vrienden in het visrestaurant, waarbij de wijn rijkelijk vloeide.

Tegen elven was Justus in zijn kamer. Ook hij had een paar glazen wijn gedronken. Zijn hoofd voelde licht, maar zijn ziel niet. Hij ging voor de spiegel staan en keek zichzelf aan. Hij grijnsde zijn tanden bloot, maar zijn ogen lachten niet, zoals ze de hele dag niet echt hadden gelachen.

Wat is er met me, dacht hij. Ben ik niet blij dat vader niet naar de gevangenis hoeft? Ben ik dan niet bang geweest dat hij achter de tralies zou komen, temidden van schurken en misdadigers? Zag ik niet voor me hoe hij na jaren de gevangenispoort uit zou komen strompelen, somber en uitgeblust? Ben ik niet blij? Of kan ik er niet tegen dat hij zo in het centrum van de belangstelling staat? De hele avond waren vaders kwinkslagen over de tafel gegaan. Iedereen had aan zijn lippen gehangen. Aan zelfspot geen gebrek, aardig tegen iedereen, gul als geen ander. Voor zijn gasten was het beste nog niet goed genoeg geweest. Voor moeder was hij vanmiddag een prachtige broche gaan kopen, ‘omdat ze steeds achter hem was blijven staan’. Hij, Justus, had nieuwe tennisschoenen gekregen en voor Yvonne lag een beeldig tasje klaar, van zacht bruin leer. Zijn vader was een fantastische man. Als hij een glas teveel dronk werden zijn grappen wel

eens een tikje platvloers, dan zag Justus dat moeder zich geneerde, maar dat was dan ook alles wat op vader was aan te merken. Nou dan. Slapen, man. Het was een prachtige dag geweest. Gisteravond had hij ook zo voor de spiegel gestaan, hartstikke ongerust. Hij had bij wijze van spreken het gerammel van ketenen gehoord, in gedachten had hij de rechter horen zeggen: 'Ik veroordeel u tot tien jaar gevangenisstraf.' Of twintig. Je haalt je wat in 't hoofd. Met een jaar had hij ernstig rekening gehouden. De Geus had het een keer gezegd: 'In het ondenkbare geval dat de rechter je schuldig bevindt, kun je één of twee jaar krijgen.' Een mooie dag. Hij kon zijn klasgenoten weer recht in de ogen kijken. Zijn vader was onschuldig. Nou dan.

Die zaterdagmiddag kwam Yvonne.

Ze was zeven jaar ouder dan Justus, een aardig uitziende, sportieve meid. Ze leek veel op haar vader, spraakzaam, levendig, borrelend van initiatief. De trap deed ze altijd met twee treden tegelijk, ze brak steevast een kopje of een bord als ze hielp met de afwas. Als ze turks fruit meebracht, zoals vandaag, was dat meteen een kilo, en ze knuffelde graag. Daar had Justus ernstig onder geleden toe hij klein was, zijn oudere zus moest hem om de haverklap zo nodig op schoot trekken en overladen met liefkozingen. De laatste jaren was het minder, niet omdat het karakter van Yvonne was veranderd, maar omdat Justus sprieten op zijn kin had die hij slechts van tijd tot tijd verwijderde, omdat hij één meter negenentachtig lang was geworden, en omdat hij zijn slanke zusje met één hand op afstand kon houden.

Er was nu een ander gevaar als Yvonne in de buurt was, namelijk haar hartstocht voor het uitdrukken van meeëters. Vooral 's zomers, als Justus schaars was gekleed, ontdekte ze altijd wel weer zwarte stipjes op zijn rug, die ze tot meeëter verklaarde en met wellust en scherpe nagels uitdrukte.

‘Doe dat maar bij Bart,’ zei Justus. Bart was haar laatste verovering, een student in iets vaags, waar het woord cultuur in voorkwam.

‘Bart is voor het knuffelen, jij bent voor de meeëters.’

Yvonne kon goed leren. Ze had vlot het atheneum doorlopen,

(de achten hadden met wat inspanning negens kunnen zijn), en nu studeerde ze rechten in Leiden. Ze was bijna klaar. Als je meester in de rechten bent, kun je daar van alles mee doen, maar voor Yvonne stond vanaf het begin vast dat ze advocaat zou worden.

't Was altijd gezellig als Yvonne er was. Meestal werden er eerst een uur ervaringen uitgewisseld, maar deze keer trok ze zich na een paar minuten terug in haar kamer met de tekst van het vonnis die ze haar vader afhandig had gemaakt. Beroepsmatig was ze toch al geïnteresseerd, en als het dan ook nog je geliefde vader betreft, kan het helemaal niet wachten.

Na een tijdje kwam ze fluitend terug.

'Goed van die Boudewijn,' zei ze. 'Hij heeft de enig kansrijke verdedigingslijn gekozen. Petje af.'

Pas de volgende middag kon Justus even alleen met Yvonne praten. Ze zaten in de tuin, op de schitterende houten tuinmeubels die vader een week eerder had gekocht. De zon scheen. De vlinderstruik werd bezocht door wel honderd pauwogen.

'Ik snapte het vonnis niet,' zei Justus.

'Dat kan ik me voorstellen. Het staat vol juridische termen. Het belangrijkste is dat vader is vrijgesproken.'

'Wat was er nu zo goed van Boudewijn?'

'Laat me proberen het uit te leggen,' zei Yvonne. 'Je weet dat er een heleboel wetten zijn. Daarin staat wat je mag of niet mag, of wat je moet. Dat lijkt makkelijk, maar dat is het niet. Een voorbeeld. Er staat in de wet dat je niet mag stelen. Stel nu dat je langs een kanaal komt waar een hond in is gevallen. Het beest zwemt hijgend langs de kant, maar die is te stijf om uit het water te komen. Je probeert hem te helpen, maar je kunt er niet bij. Er is niemand in de buurt. Het is duidelijk dat de hond haast niet meer kan.'

‘Ik zie het voor me,’ zei Justus.

‘Er is een huis in de buurt. Je belt aan. Er wordt niet open gedaan. Naast het huis ligt een ladder. Je sjuwt de ladder naar het kanaal en zet hem in het water. Je redt de hond. Je haalt de ladder naar boven, maar omdat je moe bent valt hij uit je handen en breekt. Op dat moment komt de eigenaar van de ladder aanfietsen. Hij zegt dat je zijn ladder hebt gestolen en vernield. Je legt uit wat er is gebeurd. “Niks mee te maken”, zegt de man. “’t Is mijn ladder en bovendien heeft die hond vorige week drie kippen van me doodgebeten. Mijn zoontje heeft hij ook al eens te pakken gehad, een beet in zijn hand, gehecht in het ziekenhuis. Jammer dat die rothond niet is verzopen.”

‘Dan zal ik de ladder moeten vergoeden,’ meent Justus.

‘Je biedt dat aan. Maar de eigenaar zegt dat die ladder nog van zijn vader is geweest, dat hij barst van de sentimentele waarde en dat hij gerepareerd moet worden bij het museum voor middeleeuwse huishoudelijke voorwerpen, wat vijfduizend gulden gaat kosten. Ik zeg maar wat.’

‘Ik zou zeggen dat hij op de pot kon plaatsnemen.’

‘De man gaat naar de rechter, want hij is zo iemand die dan naar de rechter gaat – daar zijn er meer van dan je denkt, volstrekke idioten in onze ogen – en dan moet de rechter uitspraak doen. Met alleen maar die wet in z’n hand dat je niet mag stellen.’

‘Ja ja,’ zei Justus. ‘De rechter moet uitmaken wat de wet bedoelt in zo’n geval. Ik zou het wel weten. Ik stuurde die vent met z’n kapotte ladder naar een tehuis voor laddergekken.’

‘Daar is weer een andere wet voor. Een nog lastiger toe te passen wet.’

‘Wie is vader nu, de man van de hond of de man van de ladder?’

‘Dat doet er niet toe,’ zei Yvonne. ‘Belangrijk is dat Boudewijn heeft kunnen aantonen dat vader de wet waar het om ging niet

heeft overtreden. De rechter vond dat Boudewijn gelijk had en vader is vrijgesproken.

En vertel me nu eens hoe het met Stijn gaat.’

De middag verstreek. Na het avondeten ging Yvonne terug naar Leiden. Vader zat voor Studio Sport, het onaantastbare programma van de vroege zondagavond. Justus keek mee tot het voetballen voorbij was. Het schermen en de motorraces die nog volgden interesseerden hem niet. Hij besloot naar Stijn te gaan, Yvonne had hem op een idee gebracht.

Stijn en hij waren al bevriend sinds de basisschool. Ze waren zeer verschillend. Stijn leek op het eerste gezicht saai. Hij hield niet van avontuur. Hij was zelf voorspelbaar, de gebeurtenissen moesten dat zo mogelijk ook zijn. Zijn grote hobby was meteorologie, de kennis van het weer. Wellicht was dat omdat het weer zo onvoorspelbaar is. Hij vond het prachtig om het zo voorspelbaar mogelijk te maken.

Als jongen van acht was hij al begonnen metingen te doen. De temperatuur, de hoeveelheid regen die viel, later ook de vochtigheid van de lucht en de windsnelheid en -richting. Hij had geleerd de meetresultaten uit te zetten in een grafiek. Met grote nauwkeurigheid kon hij je vertellen wat voor weer het in hun tuin was geweest, bijvoorbeeld vier jaar en drie maanden geleden.

‘Ik snap niet dat het je niet verveelt,’ zei Justus soms.

‘Afwijking van me.’

Verder had Stijn een vriendin, ook al jaren. Ze heette Joke en ze woonde twee straten verderop. Justus had geen vriendin, nooit gehad ook. Hij vond meisjes wel leuk, heel leuk zelfs, als ze niet in de buurt waren. Hij dacht aan hun witte tanden en hun bruine benen en stelde zich voor hoe het zou zijn om ze aan te raken. In hun nabijheid werd hij verlegen en daardoor stuurs.

Hij voelde zich niet prettig in hun buurt, hij klapte dicht zoals dat heet. Hij werd ook niet verliefd op één bepaald meisje, hoewel... 't was hem toch een keer overkomen. Dat was met Carolien. Carillon, noemde Justus haar in gedachten, want er zaten hoge heldere tinkeltjes in haar stem, en als ze lachte was het of er een carillon speelde. En ze had een paardenstaart die verleidelijk danste op haar rug als ze liep. Carolien had een klas lager gezeten dan hij en voordat hij de moed had gehad haar aan te spreken, was ze verhuisd en uit zijn gezichtsveld verdwenen. Eigenlijk wel rustig. Denken aan haar had een beetje pijn gedaan in zijn maag en als hij haar had zien fietsen naast een andere jongen, haar tinkelende stem boven alle straatlawaai uit, kon hij soms een dag lang nergens anders aan denken.

Maar Stijn had Joke. Hij beschouwde haar een beetje als eigendom, zoals een ander z'n brommer. Als iets dat altijd beschikbaar voor je is. Dat klinkt vervelender dan het was, want zij had hetzelfde gevoel over hem. Ze hoorden bij elkaar, punt uit.

Er was nog iets opmerkelijks aan Stijn. Hij maakte gedichten. Evenals de meteorologie en Joke was het iets waar Justus weinig van snapte. Wat bezielde Stijn om op te schrijven:

*Een schreeuw
in de nacht van het verlangen.
Vervlogen keus. Of toch
de laatste uitweg.*

‘Wat betekent dat nou helemaal,’ zei Justus. ‘Maakte hij er die nacht een eind aan?’

‘Zou kunnen.’

‘Dat moet jij, als schrijver, toch weten.’

‘Nee, dat hoeft ik niet te weten. Dat mag jij als lezer beslissen.’

Justus dacht na. ‘Waarom schrijf je niet:

*In de nacht van het verlangen
bleef hij steeds besluiteloos.
Toen heeft hij zich maar verhangen.
Dà's de uitweg die hij koos.*

Dat is tenminste iets wat ik zou snappen.'
'Omdat het rijmpje van jou niet vibreert.'
'Niet wat?'
'Het veroorzaakt geen trillingen, geen rimpelingen.'
'O juist,' zei Justus.

Het kon Stijn weinig schelen of zijn gedichten mooi werden gevonden of niet, althans zo leek het. Af en toe verscheen er een in de schoolkrant en hij had ook al eens meegedaan aan een poëziewedstrijd in het Cultureel Centrum. Joke zei dat ze het prachtig vond, maar Justus had het vermoeden dat de verblindings van de liefde een woordje meesprak. 'Geen keus, door de macht van het verlangen,' mompelde hij.

Die zondagavond ging Justus dus langs bij Stijn. Hij zat met Joke op z'n kamer naar cd-tjes te luisteren, Franse liedjes die niet te verstaan waren maar wel leuk klonken.

Joke kwam op Justus af en omhelsde hem.

'Hartelijk gefeliciteerd.'
'Ben ik jarig?' vroeg Justus.
'Met de vrijspraak van je vader, joh.'
'O ja. Dank je wel.'

'Kan het je zo weinig schelen?'
'Nee. Jawel. Ik dacht er even niet aan.'

Stijn stond op en knipte de cd-speler uit.

'Je vader is dus onschuldig,' zei hij. 'Dat zou mij een goed gevoel geven. Mijn eigen vader is schuldig aan te weinig zakgeld geven, aan chagrijnig kijken als ik de krant eerder lees dan hij, aan uit-

doen van de televisie voordat ik het uitgebreide weeroverzicht heb kunnen zien, maar dat is allemaal te weinig voor celstraf. Jouw vader geeft je een vorstelijk zakgeld, hij is altijd opgewekt en als het aan hem ligt staat de televisie de hele dag aan. En nu blijkt hij ook nog onschuldig aan fraude. Je moet een gelukkig mens zijn.'

'Zeer gelukkig,' zei Justus somber.

'Wat zeg je dat opgetogen.'

'Zeer gelukkig,' juichte Justus.

'Je hebt natuurlijk de pest in over dat stukje in de Stoutendammer,' zei Joke.

'Die lezen we niet. Wat stond erin?'

'O, niks. Dat er een vormfout was gemaakt. Dat je vader geluk had gehad. Die kranten schrijven maar wat.'

'Ik had het er nog over met Yvonne, vanmiddag. Ze zegt dat alleen de rechter beslist of iemand schuldig is of onschuldig. Niet de krant. En ze is bijna afgestudeerd in rechten.'

'Onweer voorbij,' constateerde Stijn. 'Stormveld weggedreven. Verwachting voor de lange termijn: droog en onbewolkt. Wil je een cola?'

'Graag.'

Maar tijdens het aanhoren van Jokes commentaar op de toptien van deze week, bleef het woord dreinen in zijn hoofd. Vormfout. Foute vorm? Fout van vorm? Welke vorm? Mieke, een van de meisjes in hun klas had een vormfout, want ze was veel te dik. Ze had geen vorm, of de vorm van een pilaar. Justus vroeg zich af of ze daar iets aan kon doen. At ze te veel of had ze een ziekte onder de leden? Ze at wel veel, vond hij, ze snoepte graag. Maar misschien at ze veel omdat ze een ziekte onder de leden had. Een boom in de laan achter hun huis had ook een foute vorm. Er zat een rare bocht in, hij leek op je te zullen vallen als je er onderdoor kwam. En het nieuwe bankgebouw had een ver-

keerde vorm; althans, zijn vader schimpte op de architectuur, die hij foeilelijk vond. ‘En dat nog wel voor een bank, die rijk wordt van onze centen,’ placht hij te zeggen.

Ze praatten over school, over de vakantie die net was begonnen en die nog zes weken zou duren. Over de kleine dingen, die er enerzijds niet toe doen en anderzijds zo belangrijk zijn. Kletsen met vrienden.

‘Ik ga weer ’s,’ kondigde Justus aan.

‘Haast?’

‘Nou nee, maar we kletsen toch zo maar wat.’

‘t Is gek,’ zei Stijn. ‘Onlangs hadden we onze oude burens op bezoek, je weet wel, de familie Van de Brink.’

‘Die zijn toch naar Nieuw-Zeeland vertrokken?’

‘Ja, vijf jaar geleden al. Ze zijn terug. Het beviel ze niet. Nou goed, je zou denken dat je elkaar van alles te vertellen hebt, maar nee hoor. De avond sleepte zich voort. Gek hè? Kletsen kun je alleen met mensen die je ieder ogenblik ziet.’

Stijn had zo zijn gedachten. Hij zag weinig, hij mijmerde veel. Je kon met hem langs een kermis lopen en als je er voorbij was had hij niet gemerkt dat er een kermis aan de gang was. Dan waren zijn gedachten blijven hangen bij een slagerswinkel die je vijf minuten eerder was gepasseerd. Zei je: ‘Al weer kermis, het lijkt wel of hij er een maand geleden nog was. Toch is hij er maar eens per half jaar.’ Antwoordde hij: ‘Zouden over honderd jaar alle mensen vegetariër zijn?’

Justus ging naar huis. Hij at nog een gevulde koek met zijn ouders en ging daarna naar zijn kamer. *Vormfout*. In de werkkamer van zijn vader stond de driedelige Van Dale. Dus ging hij weer even naar beneden. *Vormfout*. Het stond er niet in. Elfde druk, editie 1984. Een nieuw woord, dat er tien of vijftien jaar geleden nog niet was? Een vakterm die niet in het woordenboek thuishoorde? Geen wonder dat hij het niet kende. En de krant

dan? Een krant gebruikte toch geen woorden die niet in Van Dale stonden?

Hij moest het zijn vader vragen, dacht hij. Die zou heus wel weten wat er over zijn proces in de kranten had gestaan. Maar om de een of andere reden sprak hij niet graag met vader over het proces. Met moeder dan? Die zou het wegwuiven. 'Heb ik geen verstand van,' zou ze zeggen. Over dingen die van belang zijn maakt mijn vader een grap en mijn moeder gaat ze uit de weg, dacht hij met ongewone helderheid. Neem nou het probleem van de vluchtelingen, dat hij onlangs aan tafel had aangesneden. 'Allemaal een kwestie van status,' had vader gezegd. 'Dat moet de regering maar oplossen,' was moeders commentaar geweest.

Nee, Yvonne moest hij hebben. Helaas was ze weer naar Leiden vertrokken. Zou hij haar opbellen? Lastig onderwerp voor een telefoongesprek. Nou ja, hij zou nog wel zien. Vormfout. Hij draaide zich op zijn andere zij. Een mug snorde storend om zijn hoofd. Rotbeest. In de stilte van de avond maakte het een geluid als van een straaljager, zo vlak bij zijn oor. Zat de hor wellicht niet in het raam? Hij stond op, zonder het licht aan te doen, om niet nog meer insecten aan te trekken. Het hor zat wel degelijk in het raam. Hij zag dat zijn vader in de tuin zat en met iemand sprak. Wie was dat? Niet moeder, zoveel kon hij wel onderscheiden. Het was een man, een man die hij niet kende. Vreemd, zo laat op zondagavond. De mannen spraken gedempt, Justus kon er niets van verstaan.

Hij ging terug in bed. Zijn vader die in de late avond zit te fluis- teren met een onbekende man. Vreemd. Dat klopt niet helemaal. Je zou het best een vormfout kunnen noemen.

In het ochtendlicht lijkt alles anders. Zoals de aarde door de nacht is afgekoeld, zijn ook de gedachten koeler, nuchterder geworden. De schaduwen van de bomen wijzen in een andere richting dan de vorige avond. De oostzijde van het huis wordt door de zon beschenen; het is alsof een relativerender, oostelijker filosofie daardoor meer kans krijgt.

Die man in de tuin, dat was natuurlijk een kennis van zijn vader, niks bijzonders.

Justus besloot het gewoon te vragen.

‘Je had nog laat bezoek,’ zegt hij.

‘Een relatie van mijn werk. Hij wilde raad over iets waarmee hij vanochtend aan het werk moet.’

Zie je wel, niks aan de hand.

Als hij even met zijn moeder alleen is, vraagt hij: ‘Is vader vrijgesproken op grond van een vormfout?’

‘Zo schijnen ze dat te noemen. Volgens Boudewijn zat de officier van justitie er helemaal naast met zijn aanklacht. Verkeerde argumenten, verkeerd opgeschreven, zoiets. De rechter gaat er dan van uit dat het hele verhaal niet klopt. Hoe dan ook, je vader is niet schuldig, gelukkig. Wil je karnemelk of yoghurt?’ Ik maak me altijd zorgen om niks, denkt Justus. Zijn vader zei het soms: ‘Je tilt veel te zwaar aan de dingen. Dat heb je van opa Christiaan Correct.’ Zijn grootvader heette natuurlijk niet echt zo. Zijn naam was Christiaan Luykens. Volgens vader had moeder er ook een tik van beet, zij het wat minder dan haar vader.

Hij had ook eens gezegd: ‘Toen we pas getrouwd waren en ik nog op het gemeentehuis werkte, maakte moeder al een kritische opmerking als ik per ongeluk een potlood van kantoor in m’n zak had. Terwijl ik natuurlijk geregeld mijn eigen potloden op het gemeentehuis gebruikte.’

’t Is waar, dacht Justus. Als de jongens vroeger appels gingen jatten in de boomgaard van de boer, deed ik niet mee. Yvonne wel. Die vond de appels lekkerder naarmate ze met meer risico in haar bezit waren gekomen.

Normaal gesproken zouden ze deze dag met vakantie zijn gegaan, zijn vader en moeder en hij, met Rudolf, zijn neef. Rudolf woonde met zijn gescheiden moeder, de zuster van Justus’ moeder, in Amsterdam. Sinds Yvonne niet meer meeging met vakantie, werd Rudolf altijd uitgenodigd. Dat was leuk voor Justus, en ook voor Rudolf, die geen broers en zusters had. Maar de tocht naar Spanje was uitgesteld vanwege moeders stuitje. Daar ging het nog niet goed mee. Een lange tocht in de auto zou een marteling voor haar zijn.

Justus bedacht dat hij wel weer eens zou willen honkballen. Hij had een tijdje op een honkbalclub gezeten, samen met Stijn. Misschien had Stijn zin om weer eens een balletje te slaan. Waar was zijn honkbalknuppel? Waarschijnlijk op zolder. Hij ging op zoek. Jazeker, daar stond hij, in een oude paraplubak.

Zolders zijn aardig als je er een poos niet bent geweest. Je blijkt dingen te hebben die je was vergeten. Als je ze weer ontdekt is dat bijna hetzelfde als wanneer je ze nieuw krijgt op je verjaardag.

Wat was dat voor een rol? Een vloerkleed, zo te zien. Justus maakte het touwtje los en rolde het kleed uit. Een prachtig kleed, nondeju. Waarom gebruikten ze dat niet? Ineens schoot hem te binnen waar dat kleed vandaan kwam. Hoe lang was het geleden? Vier jaar? Vijf jaar? Toen waren ze met vakantie ge-

weest naar Turkije, in Antalya. Hij had pas het fotoboek nog zitten bekijken. Daar had zijn vader tapijten gekocht, dure tapijten. Tapijten waarover je invoerrechten moet betalen.

Het staat hem weer levendig voor de geest.

‘Dat kan niet, Henk.’ Zoiets had moeder gezegd. ‘Daar krijgen we geduvel mee. Zo’n stapel kleden, dat ziet de douane beslist. Bovendien is het toch een soort diefstal. Je steelt van de Staat.’ ‘Ach wat,’ had vader gezegd. ‘Iedereen doet het. Dit zit in de rafelige kantlijn van de wet. En wat de douane betreft, laat dat maar aan mij over.’

De tapijten had hij voor een deel óp en voor een deel vóór de achterbank van hun auto gelegd. Toen ze in de buurt van de grens kwamen was vader gestopt en had hij aan Justus gevraagd of hij goed kon toneelspelen.

‘Toneelspelen?’

‘Ik wil dat je op die kleden gaat liggen en net doet of je slaapt.’ Dat was niet zo moeilijk geweest. Hij had niet eens gemerkt dat ze de grens over waren gekomen, want vader had langzaam kunnen doorrijden, hij was niet gecontroleerd. Maar Justus had toch het gevoel gehad dat hij iets belangrijks had gedaan, een kleine heldendaad.

Waar waren die tapijten gebleven? Hier lag er nog één. Elders in huis waren ze niet, ze hadden andere kleden in de slaapkamers, en de woonkamer had een parketvloer. Hij voelde ineens een niet te stuiten drang om te weten te komen wat er met die Turkse kleden was gebeurd. Met de honkbalknuppel in zijn hand ging hij op zoek naar moeder. Ze zat op haar reddingsboei aan haar werktafel een tekening te maken voor het verenigingsblad van de bridgeclub. Ze was goed in tekenen, als kind was ze dat al geweest en ze had haar talent een handje geholpen door naar cursussen te gaan. Ze kon onaanspreekbaar zijn als ze zat te tekenen en voor haar doen ongewoon kribbig als iemand toch